

Mersiha Kolčaković, Katarina Lasić,
Sveučilište Hercegovina, Mostar

Mirela Vasić-Hadžihalilović,
Četvrta gimnazija Ilidža

Izvorni naučni rad
Original scientific paper

Uloga komunikacije u igri djece predškolske dobi

Sve *što* radimo u vezi s djecom ima formu komuniciranja, i to ne samo riječi, nego i boja tona, izraz lica ili govor tijela. Način komuniciranja s djecom *šalje* poruke poštovanja, empatije i brige, ali isto tako može slati i suprotne poruke. Aktivnim slušanjem, poticanjem djece da govore o svojim osjećanjima, i korištenjem pozitivnog, opisanog jezika, dajemo djeci do znanja da nam se mogu povjeriti. *Štoviše*, način na koji komuniciramo s drugima ima uticaj kako da učimo djecu da rješavaju problem, budu samosvjesni i znaju slušati. Dječja igra i komunikacija su usko povezane. Neki naučnici dječju igru opisuju kao društvenu aktivnost koja predstavlja vid komunikacije. Igra je oduvijek sastavni dio dječjeg *života* i stvaralaštva, kao i temelj razvoja, kako tjelesnih, tako i intelektualnih i socio-emocionalnih sposobnosti. Iako se na raznim stupnjevima društvenog razvoja mijenjao način *života*, igra je u novim društvenim uvjetima ostala sastavni dio dječje aktivnosti. Dijete u igri komunicira, izražava osjećanja i odnose prema okolini, igra mu omogućava da aktivno učestvuje u društvenom *životu*. Dijete u igri razvija pokretne sposobnosti i svoj nervni sistem, obogaćuje rječnik, proširuje saznanja o *životu* i radu ljudi, socijalizira se i uči pravilnom ponašanju. Zato možemo reći da igra utiče na svestrani razvoj dječje ličnosti i da joj treba pokloniti *veću* pažnju.

Ključne riječi: igra, komunikacija, samopoštovanje, društveni život

Igra i njen razvoj

Igra je integralni dio života i stvaralaštva djeteta, kao i temelj dječjeg razvoja, njegovih tjelesnih, intelektualnih, socijalno-komunikacijskih sposobnosti. Dijete se razvija u igri i stiče prve pojmove o sebi i svojoj okolini. „Igra kao pojam ima veoma različita značenja.

U starih Grka riječ „igra“ je označavala posebne radnje, koje odgovaraju djeci. Rimljani su riječju „igra“ ili „ludo“ označavali radost i veselje. Staro-njemačka riječ „spilan“ označavala je lako, ravnomjerno kretanje, slično kretanju klatna, koje izaziva pri tom veliku prijetnost. Na taj način u okviru ovog pojma ušlo je sve, počev od dječje igre do kazališne igre, od preskakanja konopca do visoke umjetnosti“ (Mitrović, 1986: 40). Igra je nezamjenjivo sredstvo za upoznavanja djeteta predškolskog uzrasta, a istovremeno i vrlo uspješno odgojno i terapijsko sredstvo. Dijete predškolskog uzrasta najviše slobodnog vremena provede u igri, u kojoj dolazi do izražaja njegova aktivnost, komunikativnost, intelektualni razvoj, njegovi motivi, procjenjivanje vrijednosti, osjećajno doživljavanje. Zbog toga je dječja aktivnost u igri jedan od najprirodnijih puteva koji nam na poseban način otkriva dinamičnu strukturu i svojstvo dječje ličnosti.

Između igre i rada nema općih granice. U djetinjstvu se igra, rad i učenje isprepliću i učenje i rad daju efikasne rezultate ukoliko se provode aktivnostima i elementima igre (Smiljanić, Toličić, 1990: 145). Mala djeca su po prirodi znatiželjna. Kako bi tu znatiželju zadržali, potrebni su im poticaji i ohrabivanje od roditelja, odgajatelja, mnoštva različitih igračaka i igara. Na taj način izražavaju svoje zamisli i stvaraju se zdravi temelji za kasnije neometano i uspješno učenje. Igra je faza u razvoju predškolskog djeteta, ali i metoda, te prerađena stvarnost usklađena sa dječjim doživljajem, stvaralačka aktivnost, koja je neponovljiva i univerzalna. Ona je za dijete najvažniji posao. Igrom dijete uči na pokušajima i pogreškama, eksperimentira s različitim materijalima, izražajnim, istraživačkim i drugim postupcima i sredstvima, te uči komunicirati. Kod djeteta se razvija osjećaj sigurnosti, samopoštovanja, samostalnosti, samokontrole, socijalizacije, kompetencije i humane komunikacije. Kroz igru dijete rješava neki zadatak i ako pojam igre ne shvaća u onakvom značenju kako mu daju odrasli. Igru je teško definirati s obzirom na to da je to dinamička aktivnost u kojoj dominira niz predradnji, a koje su ujedno i uvjet za izvođenje aktivnosti. Igra kao multifunkcionalna aktivnost stvara napetost, uzbuđenje i ostvaruje se u specifičnim verbalnim i neverbalnim komunikacijama (signali, dogovor, pravila, poruke i zahtjevi). Igra je motivirana iznutra, pa je zato uvijek slobodna, otvorena i vrijedna za djecu.

Igra se odražava u velikom broju djetetovih socijalnih vještina. Svoju prvu igru dijete započinje s majkom. I taj izbor nije slučajna. Majka je osjetljiva na djetetove signale i bez većih napora uspostavlja interakciju sa djetetom. Prilikom stupanja u interakciju majka prilagođava svoje ponašanje mogućnostima djeteta, a time ona uspostavlja socio-emotivnu vezanost koja je važna za djetetov cjelokupni razvoj, te uspostavljanje emocionalnih veza sa ostalim osobama iz njegove okoline. Dakle, dijete u prvoj godini najviše „komunicira“ sa svojim tijelom – prstićima, rukicama, nogicama, te predmetima koji mu omogućuju dovoljno mogućnosti za igru.

Krajem prve godine dijete veoma rado baca predmete na pod jedan za drugim, pa promatra i prisluškuje. Zatim krajem prve godine, a naročito u drugoj godini utječe podražavanje druge djece i odraslih. U drugoj godini, pod utjecajem podražavanja, dječja aktivnost u igri se dalje razvija. Tada možemo pratiti razvoj igre maštanja i recepcijske igra, kako ih je nazvala Sharlota Biler. Ona je utvrdila da se ove igre posebno razvijaju od prve godine i da, u usporedbi s funkcionalnom igrom, dostiže vrhunac između četvrte i pete godine, a poslije toga se osjetno gube. U trećoj godini kod djeteta zapažamo već stvaralačku igru, koja se postepeno razvija, i u usporedbi s drugim oblicima igre, u šestoj godini zauzima vodeće mjesto. Dakle, kod djeteta predškolskog uzrasta nailazimo na sva četiri oblika igre, samo što na određenim uzrastima prevladavaju pojedini oblici. Tako u prvoj i drugoj godini prevladavaju funkcionalna igra, u trećoj četvrtoj i petoj igra maštanja i recepcijska igra, a u šestoj godini stvaralačka igra. Preko igranja dijete komunicira s okolinom, s obitelji. Stječe vještine kao što su prepoznavanje boja, oblika, izgovora riječi, sklapanja rečenica a sve to posredstvom komunikacije.

Značaj igre za razvoj djeteta

Djeca kroz igru, učenje i rad spoznaju prirodne i društvene pojave, njihove promjene i zakonitosti u neposrednom prirodnom i društvenom okruženju. „Igra je dominantna aktivnost djece predškolske i mlađe školske dobi. Kod djece predškolske dobi učenje se odvija putem igre i vlastite aktivnosti. Dijete sudjeluje aktivno u igri s konkretnim iskustvima iz stvarnog života što ga motivira na učenje u predškolskim ustanovama i u nižim razredima osnovne škole.“ (Brkić, Tomić, 2017: 450). Postoje mnoge definicije igre, a jedna od tih je da je igra najprirodniji, osnovni i najznačajniji oblik aktivnosti djeteta. Aktivnost djeteta u igri izraz je njegovih psihofizičkih potreba, emocionalnih stanja, socijalnih težnji i utjecaja društvene sredine (Lugonja, 2013: 92). Igra omogućava djetetu da izrazi što osjeća: radost, zadovoljstvo, nezadovoljstvo, smijeh, plač, strah, razočarenje, uspjeh, sigurnost, nesigurnost, potrebu za druženje sa drugom djecom... Snaga igre je u tome što u njoj dijete ima osjećaj slobode, maksimalno je aktivno i emocionalno angažirano, igra odgovara njegovu cjelokupnom i neuropsihičkom ustrojstvu, biološkom i psihičkim potrebama i razvoju.

U posljednjih dvadeset godina porastao je značaj dječje igre. Mnogi znanstvenici su došli do saznanja da je igra nezamjenjivo sredstvo za upoznavanje djeteta, a u isto vrijeme i vrlo uspješna odgojno obrazovno i terapijsko sredstvo. U igri do izražaja dolazi djetetova aktivnost, intelektualni razvoj, njegovi motivi, osjećajno doživljavanje, socijalizacija. Zbog toga je dječja aktivnost u igri jedan od najprirodnijih putova koji nam na poseban način otkriva dinamičnu strukturu i djelovanje dječje ličnosti (Smiljanić-Čolanović, Toličić, 1966: 145).

Autorica Pehar navodi da igra izražava odnos djeteta prema pojavama, događajima, predmetima i drugim osobama, prema biljkama i životinjama. Dijete koje je u ranom djetinjstvu uspjelo i ojačalo u igri imat će uspjeha i kasnije, u školskom razdoblju, bit će staloženo pri radu. Dijete koje nema mogućnost za igru ili koje nema volje da se igra i kojem je sve dosadno, kasnije kao odrasla osoba, teže prihvaća rad i obveze. Djetetu koje se ne igra i ne pokazuje interes za igru treba posvetiti posebnu pažnju i naći uzroke takvog ponašanja (Pehar, 2008: 12).

Sam razvoj djeteta potiče određene potrebe za aktivnošću koje odgajatelji prepoznaju i koriste u cilju stalnog razvoja djeteta. Igra se smatra jednim od najprimjerenijih oblika učenja i poticanja stvaralaštva. Novija psihološka istraživanja procesa rada s djecom donose mnoge novosti. Ona jasno pokazuju da je za pravilan razvoj intelektualnih sposobnosti (kao i svih ostalih) nužna igra. Dijete se ne zadovoljava gotovim sadržajima, nego se zabavlja njihovim mijenjanjem ili izmišljanjem, dijete koje uživa u samom postupku stvaranja novih sadržaja i koje je ponosno na rezultat, je dijete koje uči kroz igru. Igra je aktivnost u kojoj dijete nema poteškoća s koncentracijom, samostalnošću te gdje se razvija kreativno. U odgojno obrazovnom procesu igra ne bi smjela biti izostavljena, nego je treba iskoristiti i time interes djece za igru usmjeriti k usvajanju novih sadržaja (Đurić, 2009: 89).

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Predmet istraživanja

Predmet teorijskog istraživanja jeste uloga igre u komunikaciji sa vršnjacima kod djece predškolskog uzrasta, odgajateljevo, roditeljsko djelovanje na komunikativni razvoj kroz igru, te sveukupni utjecaj na odgoj i obrazovanje djeteta predškolske dobi.

Značaj istraživanja

Značaj ovog istraživanja proizlazi iz činjenice da su iskustva djeteta predškolskog uzrasta ključna za njegov budući život, zdravlje, učenje, socijalne odnose i razvoj u cjelini. Ovo istraživanje će pomoći odgajateljima, roditeljima, i svima ostalima koji su na bilo koji način uključeni u odgoj i obrazovanje djece predškolskog uzrasta da uvide koliko je značajna igra u komunikaciji sa vršnjacima kod djece predškolske dobi. Pedagoško-didaktički značaj ovog istraživanja je shvatiti važnost dječje igre u razvoju djeteta predškolskog uzrasta, u ovom slučaju – komunikativnom razvoju.

Cilj istraživanja

Cilj rada je istražiti kako djelovanje i prakticiranje komunikativne, igrovne kulture i sposobnosti odgajatelja, roditelja utiče na razvoj komunikativnih sposobnosti kroz igru predškolskog djeteta, te i na sveukupan odgoj i obrazovanje. Poticanje prijateljskog odnosa prema vršnjacima, poticanje djeteta na igru je jako značajno za komunikativni razvoj djeteta predškolske dobi.

Zadaci istraživanja

Sukladno predmetu istraživanja, te na temelju postavljenog cilja, namjera nam je da kroz zadatke istraživanja utvrditi:

- Ulogu igre u komunikaciji sa vršnjacima kod djece predškolskog uzrasta,
- Ulogu vršnjaka na holistički razvoj djeteta, s posebnim osvrtom na komunikativni razvoj kroz igrovne aktivnosti.
- Ulogu odgajatelja u poticanju dječje igrovne komunikacije.

Metode u istraživanju

Da bih ostvarili cilj i zadatke istraživanja, te izveli odgovarajuće zaključke koristili sam slijedeće metode:

1. metodu teorijske analize pedagoške dokumentacije
2. deskriptivno-analitičku metodu
3. komparativnu analizu.

ANALIZA I INTERPRETACIJA REZULTATI

Socijalna sredina i jezični razvoj

Kao dokaz da socijalna sredina utječe na jezični razvoj djeteta je primjer pokusa škotskog kralja Jakova. On je smatrao da je prvi jezik hebrejski, i kako bi to dokazao na pusti otok je poslao dvoje tek rođene djece sa gluhonijemom dadiljom i tri im godine dostavljao potrepštine. Zanimalo ga je hoće li djeca progovoriti hebrejski. Nakon tri godine uvjerio se da djeca nisu naučila ni jedan jezik. *Zaključak: Bez poticajne govorne okoline djeca ne*

moгу usvojiti niti jedan jezik. (Tokić, 2008: 37). Kako bi se dijete normalno razvijalo potrebna je stimulirajuća okolina, pozitivna iskustva, motivacija i dr. Intelektualni, tjelesni i socio emocionalni razvoj ovisi od pozitivnih iskustava sa roditeljima, širom okolinom, vršnjacima, vaspitačima itd. Na razvoj govora i jezika utječu i unutarnji i vanjski faktori.

Navodeći Lugonja (2013) unutarnji faktori su:

1. Zdravstveno stanje djeteta, njegovih govornih organa,
2. ličnost djeteta,
3. uzrast djeteta,
4. iskustvo djeteta,
5. sluh djeteta, bitan u vježbama slušanja,
6. vid djeteta, važan u govornim igrama vezanim za vizualne percepcije,
7. inteligencija i mentalne sposobnosti,
8. desnorukost, ljevorukost, objerukost,
9. spol djeteta (djevojčice ranije progovore i bolje vladaju artikulacijom).

Lugonja (2013) navodi kako su vanjski faktori:

- obiteljska sredina, naročito majka,
- okolina u kojoj se dijete razvija-vrtić, škola
- bilingvizam,
- sredstva komunikacije, u igri, u radu,
- nasljedni faktori.

Ukoliko se dijete ne stimulira intelektualno, tjelesno socijalno i emocionalno teško će razviti kvalitetan govor i komunikaciju. Sva polja razvoja su međusobno povezana i od njihovog razvoja ovisi i razvoj govora. Tako da je djecu značajno još od najranijih dana stimulirati od strane njihovih roditelja, vršnjaka, odgajatelja. Smatra se da su prve tri godine krizne, i da ukoliko dijete tad ne primi odgovarajuća iskustva, stimulaciju neće kvalitetno napredovati što će utjecati i na njegov razvoj govora i komunikacije sa njegovom sredinom.

Koliki je zapravo značaj pozitivnog, ranog iskustva na razvoj govora nije teško utvrditi. Nakon rođenja dječji mozak će u svom naglom bujanju proizvesti trilijune neurona i

sinapsi više nego što će mu kasnije trebati. Pozitivna briga i interakcija odraslih snažno stimuliraju mozak djeteta tako što se razvijaju nove sinapse ili jačaju postojeće. Sinapse koje su često u funkciji poslije određenog perioda trajno se učvršćuju, dok one koje se ne koriste postepeno nestaju. Nove tehnologije, PET i MRI koje omogućavaju snimanje funkcija mozga i praćenja rada pojedinih centara u mozgu na kompjuterskom ekranu, daju čvrsta dokaze o značaju vanjskih poticaja za razvoj govora djeteta i to u što ranijem uzrastu (Pehar, 2008: 19). Čak i neke na oko vrlo jednostavne aktivnosti kao grljenje i ljuljanje, nošenje i tepanje, registrirane su kao aktivnosti koje nedvojbeno stimuliraju razvoj, posebno razvoj mozga i grananje novih neuronskih veza, odnosno sinapsi. Razvoj pojedinca je kompleksan, delikatan i nadasve cjelovit proces. Smatra se da rani period života predstavlja posebno osjetljiv period za djelovanje okoline i učenja. Djeca koja su emocionalno, socijalno i kulturno bila deprivirana, osiromašena u ranom djetinjstvu, napuštena i tzv. "divlja djeca", imaju ozbiljne probleme s iskazivanjem emocija, sa doživljavanjem empatije, vjerojatno će imati poteškoće u razvoju govora i komunikacije. Kao jedno od pozitivnih iskustava u djetinjstvu, ali i kasnije u odrasloj dobi, može se navesti igra. Može se reći da je igra djeci potrebna kao zrak. Igra im služi za holistički razvoj, učenje, zabavu....

Bogaćenje rječnika i razvoj komunikacije u igri između djece predškolske dobi

Djeca kroz iskustvo, priče, maštu, slikovnice, lutku, slike usvajaju riječi, razvijaju komunikaciju. Koriste se brojalice, pjesmice i dramatizacija. Posjećuju se dječja pozorišta, tržnica, biblioteka i sl. Organiziraju se izleti u prirodu, muzeje, pripremaju se za različite manifestacije poput maskenbala, jesenje svečanosti. Inovativni i suvremeni odgojno obrazovni proces nudi pregršt aktivnosti u kojima dijete kroz igru bogati rječnik i razvija komunikaciju. Za poticanje memorije, ponavljanja i pamćenja, a prema tome i poboljšanje poznavanja činjenica kod djece, mogu se koristiti igre kviza, vježbanja, zagonetki i sl. (Katulić, 2006: 13). Temeljna karakteristika didaktičke igre je njena sloboda, a pojedini autori smatraju da i nije igra nego igrolika aktivnost (Kostović - Vranješ, V., 2006: 340). Važno je znati da igra nije radi igre, već da se njome koristi za upoznavanje, uvježbavanje i primjenu potpuno određenih sadržaja. Osim toga treba dobro ocijeniti kada će primijeniti koju igru i koliko će ona trajati. U nastavku će se detaljno pojasniti kako određene vrste igre utječu na djecu.

Pokretne igre

Mišljenje i učenje se ne događaju samo u glavi. Mozak ne može učiti sam. Potrebni su mu drugi dijelovi tijela koji mu pribavljaju informacije. Učenje se više ne može ograničiti na zahtjev „sjedi mirno i pamti gradivo“. Povećane potrebe djece za kretanjem i razgovorom danas se često etiketiraju kao hiperaktivnost ili poremećaj pažnje. Umjesto sputavanja takve djece, poželjno je iskoristiti njihove potrebe za pojačanim kretanjem kako bi kretanjama i igrom poboljšali svoju kreativnost i učenje. Važnost kretanja u procesu učenja seže duboko u povijest. Stari Grci su izjednačavali atletiku s inteligencijom. U kineskim školama se koristio *tai-chi* za poboljšanje učenja. Pokretne igre imaju važnu ulogu u cjelokupnom razvoju djece. Ona je nužna za razvoj zdravlja i nepresušan je izvor uživanja i zadovoljstva. Ovakva vrste igre ima veliku vrijednost zbog svoje svestranosti. Pokretnim igrama treba u dječjem organizmu razvijati sposobnosti da se obrani od štetnih vanjskih utjecaja. Za to su potrebni pravilna prehrana, pravilan raspored vremena i osigurani higijenski uvjeti i navike. Mladom organizmu, potrebna su aktivna sredstva tjelesne kulture tj. dječji organizam treba jačati prirodnim čimbenicima kao što su sunce, zrak, voda i tjelovježba koja se u školskoj dobi izvodi u obliku pokretnih igara.

Da bi rad na tjelesnom razvoju djeteta bio koristan, potrebno je odabrati najprikladnije igre koje se odabiru prema:

- psihofizičkom razvoju djece,
- prema karakteristikama grupe,
- prema spremnosti grupe i
- prema stanju dječjeg zdravlja.

Zdravo i aktivno dijete ima više mogućnosti za stjecanje i razvoj iskustva od mirnog i povučenog djeteta. Dijete ove dobi brzo razvija senzomotoričke aktivnosti jer ima neutaživu želju za vježbanjem neke aktivnosti sve dok njome ne ovlada. Djeca u procesu igranja neprestano prihvaćaju uloge u međusobnim odnosima, spontano aktiviraju svoju kognitivnu stranu i puštaju mašti na volju što potiče njihovu kreativnost i dovodi do veće uspješnosti u daljnjem životu. Igra je povezana sa svim područjima ljudske djelatnosti u kojima je potrebna kreativnost – s kulturom, umjetnošću, znanošću, sportom. Dijete će u igri svemu dati odgovarajući smisao. Riječi i predmeti dobivaju nova značenja i funkcije. Kroz igru dijete bolje upoznaje sebe, život okoline, te svojim djelovanjem uljepšava, dinamizira i humanizira okolinu u kojoj se nalazi. Današnje igre u sebi nose utjecaj suvremenog društva, tehnologije i kulture u kojoj nastaju. Budući da djeca već od malih

nogu svakodnevno koriste računala i igraće konzole dolazi do preplitanja, prožimanja i kombiniranja kulture odraslih i dječje kulture što ukazuje na veliku igrovnu raznolikost današnjih generacija i generacija koje su odrastale prije dvadeset, trideset, četrdeset ili više godina. Televizija može obogatiti igru i potaknuti dječju maštu no nerijetko može i negativno djelovati jer gledanje nasilnih i neadekvatnih sadržaja dovodi do oponašanja takvih scena i dijete lako može postati neželjeno među svojim vršnjacima.

Glazbene igre

Glazbene igre bogate djetetov rječnik, utječe na djetetove glazbene i tjelesne sposobnosti. Glazbene igre često su povezane sa dramatizacijom, koje se pripremaju za određene proslave, poput vjerskih praznika, dječjih rođendana. Kroz glazbu djeci je lako usvojiti i strane riječi. Odgajatelji bi morali posjedovati posebna znanja u domenu glazbe ili surađivati sa profesionalcem kako bi omogućili da glazba i pokret razvijaju sposobnost slušanja, motoriku, jezičnu vještinu, sposobnost rješavanja problema, pismenost, vještinu kritičkog slušanja, komunikaciju, da utječu na emocionalnu stabilnost, kooperativnost, suosjećajnost. Djeca s dobrim osjećajem za glazbenu mjeru, vjerojatno će dobro čitati, glazba stimulira sva osjetila, glazba pomaže djeci da nauče uočavati uzrok i posljedicu, rana izloženost glazbi pomaže djeci u razvoju jezika, kreativnosti, koordinaciji, socijalnoj interakciji, samopoštovanju, memoriji, pjevane igre potiču dječju potrebu za druženjem te glazba potiče razvoj onih živaca u mozgu, koji podržavaju višu razinu razmišljanja (Stein, 2008: 13). U grupu glazbenih igara spadaju: pjevane igre, igre s ritmovima/melodijama, igre uz slušanje glazbe i plesanje. Uz ove igre djeca mogu koristiti igračke, instrumente, kostime i sl. O ulozi glazbe u dječjim ostvarenjima, pa i uspostavljenju emocionalne ravnoteže, poticanju primarne kreativnosti stekli su neka iskustva brojni odgajatelji i učitelji, koristeći diskretnu glazbenu kulisu za spontane dječje akcije i potaknuto likovno izražavanje. Zanimljivo je bilo vidjeti npr. kako *staccato* u glazbi utječe na likovno oblikovanje kapi kiše, koje su padale u ritmu glazbe. Diskretna glazbena kulisa može pridonijeti dječjoj usredotočenosti na zanimljive sadržaje jednako kao što je iritantna, nametljiva glazba može omesti i djelovati uznemirujuće. Drugačije će se odabrati glazba za relaksaciju, prijelaz u smirenije akcije, a drugačije za stimuliranje pokreta, neko likovno stvaranje ili kao poticaj za razvoj glazbenog pamćenja i postavljanje elemenata glazbenoj kulturi. Uz glazbu djeca mogu izvoditi mjuzikle koji su jako zabavni.

Igre za upoznavanje prirode i društva

Aktivnosti u kojima se dijete upoznaje sa svojom okolinom doprinosi ponajprije intelektualnom, emocionalnom, moralnom i socijalnom razvoju djeteta i tako se ucjepljuje u opće odgojne i obrazovne ciljeve vrtićkog kurikulumu. Aktivnosti kroz koje djeca uče o svojoj okolini trebaju djeci pomoći u ovladavanju ključnim pojmovima koji omogućuju nadograđivanje sadržaja prirodnih i društvenih predmeta u osnovnoj školi, a ujedno im bogati rječnik.

Kroz igru kao nastavnu metodu djeca lakše mogu:

- upoznati vlastitu ulogu kao i uloge drugih ljudi u neposrednom okruženju;
- upoznati svoje okruženje (obitelj, vrtić, mjesto, zavičaj, državu);
- istraživati i upoznavati zavičajne posebnosti (kulturu, običaje i sl.);
- razvijati sposobnost snalaženja u vremenu i prostoru;
- otkrivati i upoznavati živu i neživu prirodu, njezinu raznolikost, povezanost i promjenljivost;
- oblikovati pozitivan vrijednosni odnos prema živim bićima i prirodi kao cjelini;
- razvijati poštovanje prema prirodnoj, kulturnoj i društvenoj sredini te odgovoran odnos prema okolišu;
- razvijati i sustavno unaprjeđivati zdravstveno-higijenske navike;
- biti osposobljen za pravilno i sigurno ponašanje u prometu (pridržavanje propisa);
- upoznati svoja prava i dužnosti kao i prava drugih ljudi u neposrednom okruženju.

Kroz ovu aktivnost ovisno od kreativnosti i fleksibilnosti odgajatelja, mogu se provoditi različite igre i djeca se zabavljajući mogu usvojiti mnogo znanja. Cilj igara prepoznavanja i imenovanja je razlikovanje predmeta, uočavanje njihovih svojstava te njihovo imenovanje. U igrama pogađanja angažiranjem pojedinih osjetila, opisom, zagonetkom i slično djeca trebaju pogađati predmete po nekim svojstvenim osobinama. Logičke igre uglavnom su usmjerene na razvoj sposobnosti opažanja. U njima djeca logički rezoniraju, traže međusobne veze, stvaraju hipoteze i donose zaključke. Igre se

sastoje od rezanja, lijepljenja, izrađivanja plakata, odlazaka u prirodu gdje sakupljaju razni materijal iz prirode, igranje različitih uloga (obitelji, poštar, igre prometa) i sl. Djeca se mogu igrati kviza, memory kartica, izrađivati makete, graditi. Kao primjer možemo navesti igru građenja makete države Bosne i Hercegovine. U igri djeca gužvaju papir i stavljaju u ljepilo oblikuju granice naše države na plohu tvrdog kartona, potom boje planina, brda, imenuju sve gradove i rijeke dok ih ucrtavaju flomasterima. U vrtiću bi trebalo postojati mjesto gdje djeca imaju priliku uzgajati cvijeće. Odgajatelji bi trebao skupa sa djecom iz prirode prenijeti u školski prostor busen jaglaca, visibabe i drugih vjesnika proljeća. Proljetnice bi trebalo tretirati kao zaštićeno bilje i doživljavati ih u prirodnoj sredini. Zatim bi se video kamerom moglo snimiti doživljeno cvijeće i video – slikom oživjeti sjećanje na njega. U skromnijim uvjetima bit će dovoljne slike iz enciklopedija. Ogledi sa biljkama su vrlo edukativne metode gdje djeca usvajaju znanja o načinu kako biljke sazrijevaju (klica u sjemenci graha, kako grah počinje rasti, kako voda ulazi u jezgru sjemenke graha, uvjeti za rast biljaka). Djeca se igrom mogu upoznati sa načinom gradnje kuća, pojmovima tlocrt, nacrt. Na pak papiru djeca načine konture, vrpcama plavog papira obilježavaju rijeke, zelene ploha predstavlja zelene površine. Plava ploha je djecu asocijirala na jezero. Zato je jedan zrakoplov igračka doveo do gradnje zračne luke koja, prema obrazloženju jednog dječaka *ne smije biti blizu šume*.

Matematičke igre

Obrazovne zahtjeve vezane za matematičke pojmove treba više isticati i dovesti u sklad sa mentalnim sposobnostima djece. Inzistira se na suvremenoj interpretaciji nastavnih sadržaja vezanih za skupove i matematičke logike (Sotirović, 1974: 7). U matematičkoj literaturi opisano je dosta matematičkih igara. I djeca mogu sama smišljati igre. Karakteristika matematičkih igara mora biti: da su *na putu* matematičkog obrazovanja, tj. da direktno ili indirektno, pomažu djeci pri izgrađivanju matematičkih pojmova i otkrivanju matematičkih činjenica, odnosno pravila. Slobodne igre upućuju djecu da od matematičkih blokova (trokut, četverokut, krug) prave različite likove raketu, kuću i sl. Djeca traže sličnost po blokovima po boji, obliku, veličini ili debljini. Zatim blokove mogu grupirati prema određenim svojstvima, djeca se mogu igrati i logičkih igara gdje matematičke blokove dijele na četvero djece od kojih se traži da vodeći računa o veličini i obliku sastave po četiri logička bloka u svakom bloku određeni elementi /trokut, krug i sl.) (Sotirović, 1974: 8). Djeca vole i igre preslikavanja. Mogu graditi figure prema uzoru da pri tom zamjenjuju jednu boju blokova drugom bojom, ili jednu veličinu drugom. Djeci se može zadati zadatak koji mogu odraditi kod kuće sa roditeljima. Skupljaju čepove od jogurta, zatim u svaki čep upišu broj, pa redaju ih po redu i broje. Ti čepovi

mogu poslužiti i za zbrajanje oduzimanje. Djeca vole slikovnicu *Deset malih Indijanaca*, gdje od deset Indijanaca u slikovnici ostane samo jedan, jer jedan po jedan odlazi po nekom određenom poslu.

Jezične igre

Da bi djeca razvila jezične sposobnosti moraju taj isti jezik koristiti. Rezultati govore o tome da su djeca od 2. do 6. godina fascinantna jezikom i da su osjetljiva na igru s novo-otkrivenim riječima. Za razliku od odraslih koji su zasićeni zvukovima i metaforičkim prirodom svakodnevnog jezika, djeca vide oblike riječi i figurativne karakteristike jezika kao izvor užitka. Važno je znati da su neke od prvih jezičnih grešaka rezultat dječje igre s produktivnim lingvističkim pravilima za oblikovanje riječi, npr.: „Idemo na nogometalište.“. Jezičke igre kod djece bude vrlo živ interes za jezik, jer djeca igrajući se jezikom doživljavaju radost i iznenađenje, razvijaju jezičnu fluentnost, maštu kao i osoban odnos prema jeziku. Jezične igre doprinose razvijanju i bogaćenju rječnika kod djece, neke doprinose utvrđivanju poznavanja fonema/grafema, neke doprinose razvijanju tehnike i sposobnosti čitanja, naročito sposobnosti analize/sinteze te intenzivnijem otkrivanju značenja.

Koraci koji vode *čitanju* su:

- Riječi su poput slika, samo simboli stvarnosti.
- *Čitati* sa osjetilima.
- Označiti ono *što* dijete može vidjeti.
- Imenovati sve ono *što* dijete može učiniti.
- Igrati se fonetskih igara.
- Igrati se sa ključnim riječima.
- Igra je dječji posao uče iz svega *što čine*.
- Nastaviti isti zabavni pristup učenju i u *školi* (Tokić, 2008: 119).

Postoje različite igre kroz koje djeca usvajaju znanje o jeziku, poput slovo na slovo u kojoj se traže riječi koje počinju tim slovom, za veću djecu se mogu nalaziti riječi koje se rimuju za zadanom riječi, kao : „Tražim, tražim nešto što se rimuje sa čaša.“ Odgovor može biti: „ kaša ili paša.“ Često se koriste i slike ili fotografije koje prate slijed, i

na osnovu tog slijeda djeca sklapaju priču. Čak slike možemo pomiješati, pa dijete samo slaže slike kako ono misli da bi slijed trebao ići i priča priču. Odgajatelj bi trebao poznavati dosta odabranih stihova, pjesmica, kratkih izreka, poslovice o životinjama, cvijeću, vozilima, igračkama, kući i dr. da bi se moglo u prikladnom trenutku koristiti kao pratnju ili dodatak uz dječje tvorevine, više puta ih ponavljati dok ih djeca ne počnu prepoznavati i odgovarati na njih ili akcijom ili reprodukcijom. Dodatno bi se moglo uključiti i stihove i pjesmice o svemircima, robotima i drugim suvremenim čudima. Stihovi za koje se drži da bi ih djeca trebala zapamtiti, morala bi se susretati još češće u odabranom kontekstu dječje akcije, nekad uz diskretnu pratnju glazbe, pa i adekvatne likovne reprodukcije. Ovakvi susreti sa stihovima, odabranom prozom mogu biti staze koje vode do samostalnih putova ka probranoj književnosti: od bajki, stihova, do priča, eventualnih opisa i pokušaja dramsko scenskih improvizacija. Djeca mlađeg uzrasta kroz igru uočava različite boje, oblike, veličinu, težinu, temperaturu i slično, ono automatski ne samo da se igra već i uči pa i radi. U igri se razvijaju navike, stvara interes za rad, njeguje pozitivan odnos prema radu uopće i doživljava radost zbog uspješno obavljenog posla. Dijete u igri razvija stvaralačke sposobnosti, ono u igri želi da se pokaže i dokaže. Igra pruža šansu da se motorika dovodi u sklad sa mislima. Dijete najpotpunije ovladava prostorom kroz igru.

Vršnjaci – komunikacija u igri djeteta predškolske dobi

Dječji vrtić kao sredina u kojoj dijete ima priliku za razvijanje različitih iskustava daje velike mogućnosti i za razvijanje socijalnih iskustava, a samim tim i uspješnu komunikaciju. Sastavni dio svakog kvalitetnog vrtićkog kurikuluma je igra. Dječja igra se odvija u komunikaciji sa drugom djecom. Kroz komunikaciju sa vršnjacima u igri dijete razvija i bogati svoja socijalna iskustva i na taj način razvija svoju socijalnu kompetenciju. Vršnjaci se uspješno igraju komunicirajući verbalno i neverbalno; promatranjem, samostalno, usporedno, povezujući i suradnički. Osim komunikacije dijete-roditelj, dijete-odgajatelj vrlo je važna i komunikacija dijete-dijete. Djeca u razgovoru s vršnjacima uče primjenjivati odgovarajuće strategije i tehnike. Verbalna komunikacija među djecom nije uvijek ista te ovisi o više faktora kao što je razlika u godinama među sudionicima razgovora, situacijskim elementima te spolu sudionika komunikacije. Naime, nije ista komunikacija između djevojčice i djevojčice, dječaka i dječaka te djevojčice i dječaka. Komunikacija među vršnjacima najčešće je iskrena i spontana te je često produkt zajedničkih igara, aktivnosti i poticaja. Djecu zanimaju slične teme koje mogu jedni s drugima podijeliti, a time grade međusobne odnose te razvijaju verbalnu komunikaciju. Komunikacija među djecom različite dobi jedan je

od najprirodnijih načina komunikacije te vrlo važan za poticanje i razvoj verbalnih sposobnosti. Od samog rođenja bitno je komunicirati s djetetom, pričati mu dok ga se kupava, hrani i presvlači. Razvoj jezika i komunikacije započinje od samog rođenja, ali na neki način i prije nego što se dijete rodi. Dijete od samih početaka osluškuje govor oko sebe. Vrlo je bitno da roditelj od rođenja djeteta ostvari svakodnevnu i učestalu komunikaciju sa svojim djetetom te da mu bude uzoran model jer dijete oralnu komunikaciju usvaja slušajući i oponašajući ga. Zbog toga je bitan razvoj verbalne komunikacije kod djece mlađe predškolske dobi. Ako dijete ima dobar govorni uzor od početka života to će uvelike koristiti u daljnjem razvoju oralne komunikacije djece starije predškolske dobi. Zato bi verbalna komunikacija djeteta u dobi od pete do sedme godine života trebala biti sadržajno raznolika, izgovor svih glasova korektan te bi trebalo imati usvojene pred vještine čitanja i pisanja što mu omogućuje da bude spremno za daljnje usvajanje, učenje i primjenu novih sadržaja. Budući da je promatranje modela tako upečatljiv način učenja, važno je da odgajateljice osobito pripaze na svoje interakcije s djecom (Katz i McClellan, 1999., 64) Svaki dobar praktičar ima u cilju da djeca njegove grupe napreduju i usvajaju vještine i znanja na temelju njihovih vlastitih potreba, interesa i želja, a jedini način na koji je to moguće ostvariti je dogovarajući se s njima. Uvažavanjem međusobnih različitosti, djeca imaju mogućnost pronalaska kompromisa, a uloga odgajatelja je da izgradi dobre komunikacijske vještine i međusobnu suradnju kako bi se ti kompromisi mogli realizirati. Kompetentan odgojitelj uvijek uvažava individualne osobine pojedinoga djeteta i s tim u vezi planira aktivnosti i poticaje, okruženje, materijale, te oblikuje prostor. U svakodnevnoj interakciji djeca samostalno izabiru aktivnosti, materijale, igre i centre (Vivodinac, 2008). Kroz zajedničke igre djeca nadopunjuju svoja znanja te se koriste vještinama koje su im potrebne kako bi što kvalitetnije komunicirala s ostalom djecom svoje ili neke druge grupe (Vivodinac, 2008). Svakodnevni poticaj za usvajanje komunikacijskih vještina i poticaj za građenje suradničkih odnosa u prvom redu je zajednička igra. Kroz nju se djeca uče dogovarati, pregovarati i poštivati jedni druge. Kako bi došli do takvog stupnja suradnje već u ranim danima djetetova razvoja važno je osvijestiti i verbalizirati osjećaje te izgrađivati empatiju. Kako bi se što bolje dogovorila „kako će se igrati“ – gdje, s kim, s kojim igračkama i na koji način – djeca planiraju igru i postavljaju pravila pri čemu do izražaja dolaze različita stajališta, želje i slike o zajedničkoj igri ili o samoj organizaciji igre. Iskazivanjem vlastitih želja, potreba i interesa djeca postaju usmjerena jedna na druge, grade adekvatne odnose za napredak, usvajaju znanja i pokazuju nevjerojatne sposobnosti i vještine komuniciranja (Vivodinac, 2008).

Uloga odgajatelja u poticanju dječje igrovne komunikacije

Kako će se i hoće li se uopće realizirati kvalitetno usvajanje riječi i normalne komunikacije kroz igru ovisi od odgajatelja. Tradicionalni odgajatelji više koriste sustave učenja i razvoja koji se temelje na frontalnom načinu rada. Odnosno radi se po načelu *dijete po mjeri vrtića*, umjesto *vrtić po mjeri djeteta*. Dvije najvažnije pretpostavke koje se moraju ostvariti unutar predškolskih ustanova, a za koje su odgajatelji zaslužni su:

- sigurnost i
- poticajna okolina (Tokić, 2008: 18).

Suvremeni odgajatelji prihvaćanju i češće koriste suvremeni način rada u kojem je najviše zastupljena igra koju predvodi dijete. Odgajatelj je svestrana ličnost koja mora poznavati djecu, nastavne metode i kako u određenim situacijama djelovati na dijete. Važno je da odgajatelji unaprijed pripreme sat u kojem će sadržaje prenositi metodom igre i imati zacrtani cilj tj. znati što igrom žele postići. Naravno treba ocijeniti mogućnosti djece i njihove potrebe. Treba voditi računa da je igra prilagođena dobi i intelektualnim sposobnostima djece, a izuzetno je važno prilagođavanje igre pojedinoj djeci - individualni pristup. Važno je da odgajatelj vodi računa o dinamici igre, sadržaji ne bi trebali biti opsežni kako ne bi postali dosadni. Odgajatelj mora biti kreativan i shvatiti djetetove potrebe i pustiti dijete da diskutira, postavlja pitanja i iznosi svoja iskustva. U suvremenom ranom i predškolskom odgojno obrazovnom sustavu traži se odgajatelj sa osjetljivošću za probleme, pokretljiva intelekta, originalan, sposoban za preoblikovanje, maštovit, koji ima smisla za humor, spretan u rekonstruiranju ideja, ingeniozan ili s nekim drugim osobinama kao što su: fluentnost, divergentnost, prijemčivost za nova rješenja i sl. (Lazar, 2007: 57). Brkić i Tomić (2017) navode kako Step by step program stavlja dijete na prvo mjesto u centar aktivnosti gdje se maksimalno poštuju njegove potrebe za igrom, kretanjem, aktivnošću, slobodnim istraživanjem koje prati radost.

Uloga odgajatelja, tj. njegove aktivnosti u okruženju za učenje, neposredno proizlaze iz aktivnosti djeteta, pa bi se ona mogla odrediti kao fino usklađivanje s aktivnostima djece, na osnovi njihovog pažljivog promatranja. Uloga odgajatelja je i dizajniranje prostornog okruženja, nabava materijala, osmišljavanje aktivnosti i iskustava, način evaluacije, raspoređivanje vremena, strategije posredovanja i zapravo dizajniranje cjelokupnog ozračja u vrtiću. Svojom ulogom odgajatelj u predškolskoj ustanovi značajno utječe na oblikovanje osobnosti djeteta, njegovu socijalizaciju i razvoj govora i kvalitetne komunikacije (Slunjski, 2012: 52). Govorne vježbe koje se nude djeci u predškolskim ustanovama su:

- Pozdravljanje,
- Obraćanje,
- Zahvaljivanje,
- *Čestitanje* ... (Tokić, 2008: 87).

Pored dinamike igre u vrtićku skupinu treba donijeti razne materijale kako bi dijete moglo svim svojim osjetilima poprimiti nova znanja. Za primjer, ukoliko djeca rade na projektu Afrika gdje je cilj usvajaju znanja o Africi treba donijeti puno slika, o životinjama, ljudima, običajima, u razred donijeti začine, cimet, limun, biber, da djeca pomirišu, osjete, opipaju Afriku da međusobno razgovaraju i raspravljaju umjesto da slušaju suhoparne riječi iz knjige. Može se vezano uz ovakve načine učenja načiniti neku vrstu dramatizacije, pogledati dokumentarni film, načiniti slikovnicu, umnu mapu Afrike kao kontinenta, obići muzej nakon čega će djeca razgovarati o doživljenim iskustvima. U odgojno obrazovnom procesu koji se odvija kroz igru odgajatelj odbacuje šablone i metodičnu ukalupljenost. Odgojni proces koji se odvija kroz igru zasniva se na sljedećim temeljnicama:

- Polaznje od djeteta, njegove dinamičnosti, aktivne prirode i potrebe da, djelujući i koristeći vlastitu energiju, angažira i tako razvija svoje potencijale i ostvaruje svoj program razvoja i učenja.
- Dječja okolina i odgajatelji moraju djeci osigurati stimulativnu sredinu, prostor i raznovrsne elemente, između kojih svako dijete može birati i naći ono što je u skladu s njegovim aktualnim potrebama i mogućnostima, kako bi s odabranim elementima gospodario, istraživao i djelovao na svoj način.
- Odgajatelji su važan i neizbježni humani dio dječje stimulativne sredine. Oni se usklađeno s djetetom, uključuju u interakciju u kontekstu dječjeg djelovanja, sudjelujući na najprirodniji način u ostvarivanju dječjeg programa razvoja i mijenjanja, čime se ostvaruje i potvrđuje njegova osobnost (Došen-Dobun, 2004: 60).

Najčešći oblik suvremenog usvajanja znanja u vrtiću je suradnička igra u kojoj djeca uče u grupi, u timu. Tim se obično načini kako bi riješio određeni problem, postigao cilj (pravljene plakata). U suradničkoj igri su postupci djece usklađeni radi ostvarenja zajedničkog cilja. Ukoliko je vrtićka skupina mješovitog karaktera tada starija djeca mogu pomagati mlađoj u određenim preprekama, čime se razvija empatija, komunikacija, suradništvo, komunikacija.

Ne samo da dijete igrom može razviti fond riječi i govor, već u igri ono vjerojatno i najbolje razvija svoj govor. Oblici stimulacije koji vrijede za odrasle ne vrijede za djecu. Ako je dijete za razvoj komunikacije stimulirano vlastitim uspjehom u nekoj igri, onda će to postati snažan motiv naprezanja i zalaganja. „Ako se učenje provodi putem igre i ako je rezultat učenja važan za uspjeh u igri, onda je sigurno da će dijete biti maksimalno motivirano i da će takvo učenje biti vrlo uspješno.“ (Furlan, 1968: 11). Aktivnost djeteta u igri istodobno je i njegov razvoj komunikacije. To je specifičan oblik učenja, ali i najefikasniji put za stjecanje novih riječi i načina komuniciranja, uvježbavanje i osposobljavanje u primanju sve složenijih i složenijih spoznaja, za rješavanje zadataka koje mu sredina nameće, za samostalno i stvaralačko razmišljanje, za mijenjanje svog ponašanja zbog novih iskustava i razvijenih sposobnosti. Odgajatelj treba da planira i realiziraju različite tipove govornih igara i aktivnosti u kojima će dijete kao aktivni učesnik koristiti govor na izmišljenom igrovnom planu. Treba početi od onoga što djeca nose u iskustvu, npr. igra slogovima. Igre slogovima mogu se koristiti uz podršku odgajatelja kao i igre riječima sa različitim nastavcima, npr. na – anda (banda, veranda, bevanda...). Od djece se traži i da izmišljaju imena gradovima prema nekom cvijetu (Neven-grad, Lala-grad...). Slične su igre izmišljanja imena stvari prema njihovoj upotrebnoj vrijednosti, kao npr. Stolica Sjedeljkić, Olovka Pisarević, Nož Sekalović...).

Predškolska djeca mogu da stvaraju pjesme kada su dovoljno potaknuta i kada shvate da se ta vrsta stvaralaštva od strane odgajatelja. Za stvaranje stihova mogu se koristiti različita motivacijska sredstva. Na primjer, mogu se koristiti literarni tekstovi odraslih. Pjesma Gligora Viteza „Kad bi drveće hodalo“, može da bude dobar podsticaj za razvoj dječje mašte i komunikacije. Odgajatelj može da krene sa pitanjem „Šta bi bilo kada bi...“ (čovjek postao ptica, se sve životinje uhvatile u kolo...). U izmišljanju pjesama odgajatelj može da ima različite uloge, npr. u grupnom stvaranju stihova, može da započne jedan stih, da djeca nastavljaju ili da odgajatelj kaže pola stiha, a djeca rimujući dopunjuju. Također mogu da stvaraju i izmišljaju priče, što omogućava prakticiranje govora na imaginativnom i stvaralačkom planu. Npr. odgajatelj priča priču, ali ne do

kraja. Ostavlja djeci mogućnost da oni završe priču, što podstiče djecu da komuniciraju, glume...

Sljedeća mogućnost je izmišljanje zagonetki, pitalica, odgonetki, izokretaljki, brzalica. Ovo su jezičke forme koje djeca mogu da stvaraju, ali je neophodno da prije stvaranja i izmišljanja od strane djece ove forme žive u dječjem iskustvu, posredovanjem ove vrste stvaralaštva od strane odgajatelja.

Igrovne aktivnosti kojima se može obogatiti, proširiti i aktivirati dječji rječnik su:

1. izmišljanje poređenja: lijep kao..., vrijedan kao...
2. nalaženje sličnih riječi
3. stvaranje deminutiva (ptičica, cvijetić...)
4. stvaranje augmentativa (ptičurina, glavurina...)
5. građenje novih riječi dodavanjem nastavaka
6. uočavanje i poštovanje lokalizama
7. uočavanje i bilježenje čudnih riječi
8. uočavanje različitih osobina jednog istog pojma
9. traženje najdužih riječi
10. izmišljanje neobičnih riječi
11. nabranje šta tko radi i sl.

Bogaćenjem dječjeg rječnika, aktiviranjem dječjeg rječničkog fonda, bogaćenjem repertoara izražajnih mogućnosti djece, otvara se put razvoja djeteta uopće, a u okviru toga i komunikativnom razvoju.

Igračke kao sredstvo komunikacije

Djetinjstvo bez igračaka je nezamislivo. U najranijoj dobi ona je djetetu često oslonac, utjeha, „prelazni” objekt koji mu je veza s obitelji, i koji mu daje osjećaj sigurnosti i samopouzdanja. Što je igračka jednostavnija, pruža djetetu više mogućnosti za razne vrste igara, razvija maštu, komunikativnost, kreativnost... Pri kupovini igračke treba obratiti pažnju na to u kom obliku potiče dijete na aktivnost, pomaže mu u uspostavljanju kontakta s drugom djecom ili odraslim osobama, potiče maštu, izaziva pronalaženje

novih rješenja. Od velike je važnosti procijeniti koliko je igračka sigurna za dijete, tj. da ne šteti zdravlju djeteta (materijal, boja, sitni dijelovi), ispunjava li osnovne higijenske zahtjeve, izaziva li buku, koliko je trajna. Obavezno treba obratiti pažnju za koju je dob. Ne treba težiti tome da se dijete zatrpna različitim igračkama. Nije bitna količina igračaka, bitno je da je roditelj, odgajatelj taj koji prati i uključuje se u dječju igru. Od posebnog je značaja pružiti djetetu pravu igračku u pravo vrijeme (Smiljanić, Toličić, 1990: 160). Igračke možemo smatrati i sredstvom komunikacije. Djeca veoma često razgovaraju sa svojim igračkama, u njima nalaze svoga sugovornika, slušaoca, drugara... Otkrivaju im svoje male tajne, sa njima idu u goste, u parkić, vrtić... kao i na spavanje, tako da je neminovno da i igračke imaju veliku ulogu u komunikaciji kod djece predškolskog uzrasta.

Uloga vrtića na igru i razvoj djece

Vrtić kao odgojna ustanova je pogodno mjesto za igru djece. Stručno posredno djelovanje odgajatelja dat će igri veliku razvojnu vrijednost. Odgajatelji oblikuju poticajnu materijalnu sredinu, vrše izbor i raspored igračaka i drugih predmeta i materijala za igru u prostoru i vremenu. „Igrom se dijete uči pokušajima i pogreškama, eksperimentiranjima s različitim materijalima, izražajnim, istraživačkim i drugim postupcima i sredstvima. Igrom se razvija i izgrađuje cjelokupna ličnost djeteta“ (Stevanović, 2003: 79). Igra je ozračje svake odgojne skupine. U okruženju sobe dnevnog boravka (ali i izvan nje) dijete spoznaje sebe i izgrađuje svoju individualnost. Soba boravka i hodnici su puni djece koja, igrajući se nešto stvaraju. Sposobnost samostalne igre osnova je na kojoj dijete gradi samopouzdanje, jača koncentraciju, osjećaj identiteta, snalažljivost i kreativnost, pa ga u tome i roditelji trebaju poticati i ohrabrivati.

Osnovni oblik aktivnosti i najadekvatnije sredstvo za utjecanje na govorni razvoj i komunikacije djeteta jest dječja igra. Igru određuje proces igranja, a cilj igre je u njoj samoj (Đurić, 2009: 94). Kao osnovni oblik dječje aktivnosti, igra djetetu pomaže da izrazi svoj odnos prema okolini, drugim ljudima, da razvija i izražava vlastiti vrijednosni sustav. Igrom dijete upoznaje svijet u kojem živi, spoznaje i prihvaća svoju ulogu u tome svijetu i tako se osposobljava za što bolje snalaženje u njemu. Ona je poluga cjelokupnog dječjeg razvoja. Igra dijete potiče na razmišljanje, angažira ga na društvenom i stvaralačkom području. U njoj dijete vježba i razvija svoje komunikacijske sposobnosti, stječe najraznolikija iskustva i spoznaje, širi i produbljuje društveni život, formira volju, obogaćuje rječnik i usavršuje govor, razvija stvaralačke sposobnosti i radne navike. Igrajući se, dijete upoznaje rad i njegove vrijednosti, priprema se za kasnije ozbiljne radne procese. Zahvaljujući njoj, dijete stječe socijalnu kulturu i usvaja moralna načela koja postupno postaju sastavni dio njegove osobnosti i važan činitelj njegova ponašanja.

U igri dijete izražava svoj unutarnji život, ali otkriva i vlastito viđenje svijeta oko sebe, pokazuje svoje stvaralačke vještine i želju za unapređenjem znanja, vještina i navika.

U igri dijete čini ono što u životu ne prihvaća baš rado kao obvezu. Ako neku aktivnost koja nam je bitna da je dijete izvršava, provedemo kroz igru ima mnogo veće odgojne efekte od svih drugih metoda i strategija kojima se koristimo u odgoju djece (npr. pospremanje igraćaka možemo pretvoriti u igru pospremanja palube gusarskog broda). Kroz igru djeca izražavaju svoje osjećaje, poput straha ili ljutnje te kroz igru *pričaju* o problemima, brigama i svojem viđenju svijeta oko sebe. „Igra ima veliki značaj za cjelokupan razvoj djeteta i njegove ličnosti i zbog toga je ona glavni oblik i sredstvo odgoja. Igra angažira cjelokupnu djetetovu ličnost, te je njezin značaj na dječjih razvoj neupitan. Najveća važnost igre u odgojno – obrazovnom smislu ogleda se u tome što je igra takva vrsta aktivnosti koja uspijeva da privuče i održi dječju pažnju na određenim sadržajima“ (Vukasović, 1988: 147). Autor Mendeš navodi da je dječja igra, kao što je već napisano, kompleksna djelatnost, a određena je brojnim faktorima koji se mogu svrstati u dvije skupine: socijalni i materijalni. Među socijalnim faktorima dječje igre posebno su značajni vršnjaci – djeca jednake ili približno jednake dobi. Kroz komunikaciju sa vršnjacima u igri dijete razvija i bogati svoja socijalna iskustva i na taj način razvija svoju socijalnu kompetenciju. Posebno je bitna komunikacija sa vršnjacima kroz igru u vrtićkom kontekstu (Mendeš, 2008: 37). Dakle, nezaobilazan partner djeteta u igri su njegovi vršnjaci. Dijete se rađa u ljudskoj zajednici. Odmalena je okruženo prije svega svojim roditeljima, zatim ostalim članovima svoje porodice (braća, sestre, baka, djed...). S vremenom se djetetov socijalni horizont širi, te počinje uključivati i djetetove vršnjake. Druga djeca (vršnjaci) rano postaju predmet djetetova interesa i zanimanja. Dijete bira društvo svojih vršnjaka iz više razloga: zbog igre, a tek onda zbog simpatija i prijateljstva. Poznato je i da dijete društvo svojih vršnjaka bira i zbog ostvarenja vlastitog statusa u vršnjačkoj grupi. Vršnjačke grupe sačinjavaju djeca približno iste dobi, u njima se gubi autoritet odraslih i usredotočene su na interes njenih članova – djece, a same grupe nastaju spontano, pa se ubrajaju u slučajne dječje grupe. „Ako vršnjaci odbace neko dijete ili na neki način bude spriječeno da nauči kako se snalaziti u društvu, izgubljen je bitan izvor socijalnih informacija.“ (Mendeš, 2008: 177). Dječja igra se odvija u komunikaciji sa ostalom djecom (vršnjacima). Kako raste sposobnost djeteta za saradnjom i tolerancijom, dječja igra poprima različite oblike i ima različitu svrhu. Od individualne ona prerasta preko paralelne u zajedničku. Taj slijed razvoja dječje igre odraz je procesa socijalizacije. Povećanjem kronološke dobi, dijete sve više vremena provodi u društvu sa vršnjacima. Kroz komunikaciju sa vršnjacima u vrtiću, kroz igru dijete razvija i bogati svoja socijalna iskustva, te tako razvija svoju socijalnu kompetenciju. Posebno je bitna komunikacija sa vršnjacima kroz igru u vrtićkom kontekstu, gdje se igra odvija u komunikaciji sa ostalom djecom (vršnjacima).

Zaključak

Cilj rada je bio istražiti kako djelovanje i prakticiranje komunikativne, igrovne kulture i sposobnosti odgajatelja, roditelja utječe na razvoj komunikacijskih sposobnosti kroz igru predškolskog djeteta, te i na sveukupan odgoj i obrazovanje. To je urađeno kroz ostvarenje zadataka. Prvi zadatak je bio objasniti ulogu igre u komunikaciji sa vršnjacima kod djece predškolskog uzrasta, što je urađeno. Drugi zadatak je bio objasniti ulogu vršnjaka na holistički razvoj djeteta, s posebnim osvrtom na komunikativni razvoj kroz igrovne aktivnosti, što je urađeno u istraživačkom dijelu rada. Treći zadatak, istražiti ulogu odgajatelja u poticanju dječje igrovne komunikacije je isto ispunjen. Svi znanstvenici će se složiti da su sva polja razvoja međusobno povezana. Ukoliko se zakaže na tjelesnom razvoju ili emocionalnom, to će se osjetiti na intelektualnom ili socijalnom polju i obrnuto. A od cjelokupnog razvoja djeteta ovisi i razvoj govora i komunikacije. Emocionalno nezrelo dijete, ili dijete koje ima problem da se socijalno uklopi u svoju sredinu teško će komunicirati, isto tako i dijete koje zaostaje na intelektualnom polju razvoja teško će usvajati nove riječi, zaostajat će u razvoju komunikacije itd. Tako da je značajno naglasiti da dijete mora imati pozitivna iskustva kako bi razvio govor. Usko s tim javlja se pojam igre. Kroz igru dijete komunicira, ispunjava se, kvalitetno i edukativno provodi slobodno vrijeme. Odgajatelji su svjesni da je njihov osnovni zadatak poticati, stimulirati djecu, jačati im samopouzdanje, kreativnost, i svemu što doprinosi stalnom razvoju djetetove ličnosti. Osim zabavnog karaktera, igra pruža mogućnosti spontanog učenja, usvajanja novih spoznaja, razvijanja različitih sposobnosti, vještina, stavova i navika. Tako da se itekako pokazalo da je igra vrlo učinkovita metoda rada sa djecom. Svaka aktivnost u vrtiću zahtijeva razgovor, komunikaciju, bilo da se radi o ekologiji, dramatizaciji, plesu, pjevanju. Dijete se u svakoj aktivnosti igra i koristi riječi. Tako da je značajno osigurati da dijete bude sretno u svojoj igri, ispunjeno jer će na taj način graditi sebe kao socijalno biće, svestranu ličnost koja će znati normalno komunicirati i u odrasloj dobi. Ako djeca rade nešto što vole i u tome uživaju i usvajaju znanje, taj proces svakako možemo nazvati igrom. Kroz igru i učenje djeca plešu, pjevaju, sviraju, crtaju, recitiraju, režu i lijepe, izmišljaju, nagađaju, koriste maštu, jednom riječju bogate rječnik i uče kvalitetno komunicirati.

Literatura:

- Došen-Dobun, A. (2004), Dijagnostika i tretman poremećaja ponašanja i psihičkih oboljenja kod osoba s mentalnom retardacijom, *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, Vol. 40, No.2.
- Furlan, I. (1968), *Početak osnovnog školovanja*, Školska knjiga.
- Jukić J. (2018), *Značaj simboličke igre u poticanju likovnog razvoja predškolskog djeteta*, Diplomski rad, Učiteljski fakultet u Rijeci, 2018.
- Kamenov, E. (1997), *Metodika* (Metodička uputstva za Model B Osnova programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja djece od tri do sedam godina), Novi Sad.
- Kvesić, M. (2008), *Metodika tjelesne i zdravstvene kulture*, FPMOZ, Mostar.
- Lazar, M. (2007) *Moć igre i igračke*, Tempo, Đakovo.
- Mendeš, P. (2008), *Koncepcije, pristupi i programi predškolskog odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj* u: Mirisi djetinjstva, Učiteljska akademija, Makarska.
- Milanović, M. (2014), *Pomozimo im rasti- priručnik za partnerstvo odgajatelja i roditelja*, Golden marketing- Tehnička knjiga, Zagreb
- Mitrović, D. (1986), *Pedagoška psihologija*, Svjetlost - OOUR zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo.
- Šagud, M. (2002), *Igra u predškolskom odgoju*: u Mirisi djetinjstva, Učiteljska akademija, Zadar.
- Slunjski, E. (2012), *Kurikulum ranog odgoja - istraživanje i konstrukcija*, Školska knjiga, Zagreb.
- Smiljanić, V., Toličić, I. (1990), *Dečja psihologija*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd.
- Sotirović, V. (1974), *101 igra logičkim blokovima*, Radnički univerzitet Radivoj Čirpanov, Novi Sad.
- Stein, F. i Roose , B. (2000), *Pocket Guide to Treatment in Occupational Therapy*, Singular, San Diego.
- Stevanović, M. (2003), *Predškolska pedagogija*, Andromeda, Rijeka.
- Tokić, M. (2008), *Rani dječji govor*, FPMOZ, Mostar.
- Vasta, R. (2005), *Dječja psihologija: moderna znanost*, Naklada slap, Jastrebarsko.
- Velički, Vladimira (2013), *Pričanje priča - stvaranje priča. Povratak izgubljenomu govoru*. Alfa, Zagreb
- Vivodinac, Ž. (2008), *Djeca suradnici*. Školski vjesnik: časopis za pedagoški teoriju i praksu, 57(1.-2.), 153-163.
- Vukasović, A. (1999), *Pedagogija*, Hrvatski katolički zbor „MI”, Zagreb.

The role of communication in pre-school children's play

All we do with children has a form of communication, not just words, but also the timbre of the voice, facial expression and body language. The way we communicate with children sends messages of respect, empathy and care, but it can also send the opposite messages. By actively listening to children, encouraging them to talk about their feelings, and using positive, descriptive language, we let children know they can confide in us. In addition, the way we communicate with others has an impact on teaching children to solve problems, to be self-aware and to know how to listen to other people. Children's play and communication are closely related. Some experts describe children's play as a social activity that represents a form of communication. Play has always been an integral part of children's life and creativity as well as the basis of children's development, their physical, intellectual and socio-emotional abilities. A child develops in a play and acquires the first concepts about himself / herself and his / her environment. Although lifestyles changed at various stages of social development, the play has remained an integral part of children's activities in new social conditions. The play is the primary activity of a preschool child. In the game, a child communicates, expresses his / her feelings and relationships with the environment, the game enables them to actively participate in a social life. In the game, a child develops motor skills and his / her nervous system, enriches his / her vocabulary, expands his / her knowledge about the life and work of people, socializes and learns proper behavior in life. That is the reason why we can say that play affects the all-round development of a child's personality and that preschool institutions should pay a great attention to it.

Keywords: *Play, communication, self-esteem, social life*

Adresa autorica:

Dr. sc. Mersiha Kolčaković, Sveučilište Hercegovina, Mostar

E-mail: mersiha.kolcakovic@hercegovina.edu.ba

Katarina Lasić, mag.paed., Sveučilište Hercegovina, Mostar

E-mail: katarina.lasic@hercegovina.edu.ba

Mr. sc. Mirela Vasić-Hadžihalilović, Četvrta gimnazija Ilidža

E-mail: mivas75270@yahoo.com